ڕۆڵی قوتابخانەی سەرەتایی لە گەشەکردنی ئەدەبی منداڵان.. ڕەزا شوان

منداڵان لە دوای ماڵ و خێزان، لە دوای باخچەی منداڵان و دادەکان. دەچنە قوتابخانەی سەرەتایی یا بنەڕەتی و دەبن بە قوتابیان. قوتابخانە جیهانێکی فراوانتر و کۆمەڵگەیەکی گەورەترە لە ماڵ و لە باخچەی منداڵان. قوتابخانە وەک ماڵ و ژینگەی دووەمی منداڵان، وەک دامەزراوەیەکی فەرمی پەروەردەیی و فێرکرن و کۆمەڵایەتی، ڕۆڵێکی زۆر گرنگی هەیە لە پەروەردەکردنی دروست و فێرکردنی پێویست و ئاراستەکردنی
راستی قوتابیان. دەتوانین ئەوە بڵێین کە کاریگەری قوتابخانە لە قوتابیان زۆر لە کاریگەری ماڵەوە گەورەترە. قوتابیان ڕۆژانە ماوەیەکی زۆری ژیانیان لە قوتابخانە بەسەردەبەن. فێری خوێندنەوە و نووسین و زانیاری و زانستی و ئەدەبی دەبن.

قوتابخانە فاکتەرێکی گرنگ و کاریگەرە و ڕۆڵێکی گرنگی هەیە لە بنیادنای کەس و کەسایەتی دروست و ئاسایی و ئامادەکردنیان بۆ داهاتوویەکی گەشتر و شیاوتر. چونکە جیهانی دەوروبەرمان پێدەناسێنێت و بە کەرەستە پێویستییەکانی سەرکەوتن لە ژیانمان و گەیشتن بە هیواکانمان و بە داهاتوویەکی خوزراومان پێدەبەخشێت.

نهێنی کارتێکردنی قوتابخانە، بە دوو لایەنی سەرەکی دەگەڕێتەوە. یەکەم پروگرامەکی هەمەڕەنگەی پەروەردەیی تازە و دەوڵەمەند، کە خواست و ئارەزووەکانی منداڵانی تێدا بەرجەستەبووبن. دووەم مامۆستایان، کە دینەمۆی فێرکردن و پەروەردەکردنن، بەڵکو بە بڕەپشت و گرنگترین کۆڵەکەن لە کۆڵەکەکانی پەروەردە و فێرکردنی منداڵان. گەیەنەری پەیامی پەروەردەیین. گەر مامۆستایان بە باشی ڕابهێنرێن و شارەزابن لە بواری پەروەردە و فێرکردن و لە دەروونناسی منداڵان و لە شێوازە نوێیەکانی رێگاکانی وتنەوەی وانەکان و گەیاندنیان بە ژیان و بە ژینگەی قوتابیانەوە. لەگەڵ لەبەرچاوگرتنی قۆناغەکانی تەمەنی منداڵی و توانای زمانی و وەرگرتنی هەر قۆناغێک. لەگەڵ جیاوازی تاکەدا لە

نێوان قوتابیان. پێویستە مامۆستایان هەست بەم ئەرکە پیرۆزە و بەرپرسیارێتیە هەستیار و چارەنووسازەی ئەستۆیان بکەن بە ئەوپەڕی دڵسۆزییەوە پەیامە پیرۆزەکەیان بە قوتابییەکانیان بگەی□ن□ن. هەمیشەش ببن بە پێشەنگ و بە نموونەیەکی بەرز و باش لە رەفتار و ه□ل□سوکەوتەکانیان. تا قوتابییەکانیان چاویان لێبکەن و لێیانەوە فێربن. پێویستە رێز لە قوتابییەکانیان بگرن و هەمیشە پال□پشت و هاندەر و رێنماییکەریان بن.

قوتابیان لە قوتابخانەدا زیاتر بە کۆمەڵایەتی دەبن، زیاتریش کراوە دەبن لە مایەنەی تێکەڵ بوون و دروستکردنی پەیوەندی هاوڕێتی، لەگەڵ قوتابیانی تر و لەگەڵ مامۆستاکانیان و هاوکاری کردن و بە کۆمەڵ ئەنجامدانی چالاکی هەمەجۆرەوە.

منداڵان لە قوتابخانەدا، خەیاڵ فراوانتر و بیرتیژتر و زەین روونتر دەبن. لە هەموو روویی□کەوە گەشەدەکەن و زیاتر شارەزای ئەرکەکانیان و مافەکانیان دەبن. زیاتریش

پابەندی یاسا و رێساکانی قوتابخانە دەبن. زیاتریش حەز و ئارەزوو و بەهرەی ئەدەبیان دەردەکەون. بە زۆریش هۆگری چیرۆک و هۆنراوە و سروود و گۆرانین.

قوتابخانەکان دەتوانن ئەم حەز و ئارەزووە سرووشتییانەی قوتابییەکانیان بقۆزنەوە و رۆڵێکی گرنگیان هەبێت لە گەشەکردن و پێشکەوتنی ئەدەبی منداڵانی کوردمان. لە میانەی ئەو بابەتە ئەدەبی و زانیاری و رۆشنبیرییانەی، کە بەشێکن لە بەرنامە و لە پرۆگرامەکانی پەروەردەکرن و فێرکردن و خوێندنەوە و فێربوون. کە بەشدارن لە بنیادنانی کەساێتی دروست و هاوسەنگی منداڵان. لە رێی ئەو بابەتە ئامانجدارانەوە ئاراستەیان بکەن. تا بە دروستی و ئەرێنی رەفتار و ه□ل□سوکەوت بکەن و رێز لە پرەنسیپ و لە بەها جوانەکانی کۆمەڵگاکەیان بگرن و ببن بە تاکێکی سوودبەخش.

بەشێکی زۆر لە بابەتەکانی پرۆگرامەکانی فێرکردن و خوێندنەوە، بە تایبەتیش بابەتە هەمەجۆرەکانی پەرتووکی “خوێندنەوەی کوردی” جۆرێکن لە جۆرەکانی ئەدەبی منداڵان (چیرۆک، هۆنراوە، پەخشان، شانۆ، ئۆپەرێت، دیالۆگ).

قوتابخانەکان دەتوانن بە زۆر شێواز و رێگاوە، گەشە بە ژانرەکانی ئەدەبی منداڵانی کوردمان بکەن. ئەمانەی خوارەوە بەشێکن لەو شێواز و رێگایانە:

١ـ هاندانی قوتابیان بۆ خوێندنەوەی بابەتی هەمەجۆرەی ئەدەبی

منداڵان. لەم ڕووەوە مامۆستایانی زمانی کوردی دەتوانن ڕۆڵێکی کاریگەر ببینن. دەتوانن بەبێی تەمەنی قوتابییەکانیان، ئەو پەرتووکە کوردییانەی لە پەرتووکخانەکانی قوتابخانەکانیان دان. بیانخەنە بەردەستی قوتابییەکانیان بۆ خوێندنەوەیان. دوایش داوا لە قوتابییە خوێنەرەکانی ئەو پەرتووکانە بکەن، کە بە زاری و بە کورتی باسی بابەتەکانی ئەو پەرتووکانە بکەن کە خوێندیانەوە. تا منداڵان هۆگری خوێندنەوە ببن و دەقی پێوەبگرن و هەر لە منداڵییەوە، خوێندنەوە ببێت بە کولتووریان و بە بەشێک لە ژیانیان. پەرتووکیش ببێت بە هاوڕێی هەمیشەییان.

بە داخەوە کە لە زۆربەی قوتابخانەکانی کوردستان دا، ئەو پەرتووکانەی کە هەیانە، لە ژوورەکانی مامۆستایان دا، لەناو دۆڵابێکدا لە ریزیان کردوون و تۆزیان لێنیشتوون. هەر وەک ئەوەی کە تەنیا بۆ جوانی دانرابن، نەک بۆ خواستن و بۆ خوێندنەوەی قوتابییەکانیان. لە چەند قوتابخانەیەکی کوردستان دا، ئەمەم بە چاوی خۆم بینی.

٢ـ هۆگربوون و دەقگرتنی منداڵان بە خوێندنەوەی پەرتووک و گۆڤارەکانی منداڵان، حەز و ئارەزووی نووسینیان دەوروژێنیت.

پێویستە مامۆستاکان هانی قوتابییەکانیان بدەن بۆ دەرخستنی بەهرە و توانای نووسینیان لە پەخشان و چیرۆک و هۆنراوە و وتار. بە زمانێکی سادە و ساکاری کوردی. دەقە جوانەکانیشیان لە بڵاوکراوەکانی سەر دیواری قوتابخانەی، یا لە گۆڤاری قوتابخانەدا — گەر هەبێت — یا لە ئێزگەی رادیۆیی قوتابخانەدا ـ گەر هەبێت ـ بڵاویان بکەنەوە. یا لە کاتی ریزبوونی بەیانیان لە بەردەم هاوڕێکانیان دا، نووسینەکانیان بخوێننەوە. ئەمانەش دەبن بە هاندان و بە پشتگیری بۆ قوتابییە نووسەرەکانیان، بۆ زیاتریش دەرخستنی بەهرە و تواناکانیان.

٣ـ هۆگربوونی منداڵان بە خوێندنەوە و کڕینی گۆڤارەکان و پەرتووکە چاپکراوەکان بۆ منداڵان. دەبێت بە هاندانیش بۆ نووسەرانی ژانرە ئەدەبییەکانی، ئەدەبی منداڵان بۆ چاپکردن و بڵاوکردنەوەی بەرهەمە تازەکانیان و برەودانێکی زیاتریش بۆ نووسین. تا نووسینەکانیان شایەنی ئەوە بن کە بخرێنە پرۆگرامەکانی خوێندنی قوتابخانەی سەرەتایی و پەرتووکەکانیشیان بخەنە پەرتووکخانەکانی قوتابخانەکانەوە. هەر ئەمەش گەشە و پێشکەوتنێکی زیاتر بە ئەدەبی منداڵان دەبەخشێت.

٤ـ پێویستە بەڕێوەبەرێتی چالاکی قوتابخانەکان ـــ سەر بە پەروەردەی شار و قەزاکان. ساڵانە فیستیڤاڵێکی شایستەی کێبڕکێ بۆ قوتابییە نووسەرەکانی بواری ژانرەکانی ئەدەبی منداڵان (هۆنراو، چیرۆک، ئۆپەرێت، پەخشان) سازبکەن. دیاری و خەڵات و میدالیای جوان و بڕوانامەی رێزلێنان پێشکەش بە هەموو قوتابییە بەشداربووەکان بکرێن و دەقە جوانەکانیش، لەگەڵ وێنەیەکی قوتابییەکان، لە پەرتووکێکی قەشەنگدا چاپ بکرێن. ئەمەش دەبێت بە هاندان و ورووژاندنی رۆحی کێبڕکێ لە نیوان قوتابیانی قوتابخانەکان دا. بەشێک لەم قوتابییە نووسەرانە، دەبن بە نووسەرانی داهاتوومان.

٥ـ بێگومان ئۆپەرێت و شانۆی قوتابخانە، رۆڵ و گرنگییەکی زۆریان لە گەشەکردن و پێشکەوتنی ئەدەبی منداڵان و لە فێرکردن و پەروەردەکردن و رۆشنبیریی منداڵان و
لە گەشەکردنی زمانی منداڵان هەیە، لە دەرخستنی ئازایی ئەدەبی و کرانەوەیان دا هەیە. پێویستە بایەخێکی زیاتر بە ئۆپەرێت و شانۆی قوتابخانە بدرێت. ساڵانە ئاهەنگ و فیستیڤاڵی ئۆپەرێت و شانۆ بۆ قوتابیانی قوتابخانە سەرەتاییەکان رێکبخرێت، چ لەسەر ئاستی قوتابخانەکان دا یا لەسەر ئاستی پەروەردەی شار و شارۆچکەکان دا.
بەداخە لە زۆربەی قوتابخانەکانی کوردستان دا، ئۆپەرێت و شانۆ فەرامۆش کراون.
پ□م□وای□ ه□□ی ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ ئەم هۆیانە: نەبوونی مامۆستایانی پسپۆری دەرهێنانی ئۆپەرێت و شانۆ. نەبوونی هۆڵ و سەکۆی شانۆیی و نواندن. کەمی دەقی ئۆپەرێت و شانۆی نووسراوی تایبەت بۆ منداڵان.

٦ـ گرنگی دان بە پەرتووکخانەکانی قوتابخانەکان و دەوڵەمەندکردنیان بە پەرتووک و گۆڤارەکانی منداڵان و بە سەرچاوەی پێویست. چونکە کتێبخانەکانی قوتابخانەکان گەر بە پەرتووک و بە گۆڤارەکانی منداڵان دەوڵەمەند بکرێن، دەتوانن رۆڵێکی گرنگیان لە رۆشنبیریکردنی قوتابییەکانیان هەبێت. پەرتووکخانەکانیش لە لایەن مامۆستایانی زمانی کوردی و گرووپێکی قوتابیانی هۆگری خوێندنەوەوە بەڕێو□ ببرێن.

٧ـ پێویستە مامۆستایانی وتنەوەی زمانی کوردی، لە وانەی خوێندنەوەی بابەتەکانی پەرتووکی"خوێندنەوەی کوردی" دا، بە دەنگێکی بەرز و روون و چێژەوە بابەتەکان بخوێننەوە.. خۆشی و چێژێکی ئەدەبی زیاتر بە قوتابییەکانیان دەبەخشن. داوا لە قوتابییەکانیشیان بکەن ئەوانیش وەک خۆیان بە دەنگی بەرز

بابەتەکان بخوێننەوە. لە دواییش دا، لە میانەی پرسیار و وەڵامەوە، تێدەگەن کە تا چ رادەیەک قوتابییەکانیان لەو بابەتانەی خوێندیانەوە تێگەیشتوون.
٨ـ بەشداریکردنی مانگانەی قوتابخانەکان لە کڕینی ئەو گۆڤارانەی مانگانە یا وەرزی بە منداڵانی کوردمان دەردەچن، لایەنی کەمەوە لە هەر ژمارەیەکیان دا (٣) ژمارەی لێبکڕن. لە ئێستا دا، گۆڤاری (پەپولە) و (سڤۆرە) و (گوڵزار) کە لە کوردستان دا دەردەکرێن. (٣) گۆڤاری رازاوە و ڕەنگین و دیزایین جوانی بابەت هەمەڕەنگەن.
دەشتوانن قوتابییەکانیان هانبدەن بە کڕین و خوێندنەوەی ئەو گۆڤارانە و پەرتووکی چاپکراوی بابەت هەمەجۆرە بە منداڵان.
٩ـ مامۆستایانی زمانی کوردی ڕۆڵێکی گرنگیان هەیە، لە گەشەکردن ئەدەبی منداڵان و لە هاندانی قوتابییەکانیان بە هۆگربوون، بە خوێندنەوەی بابەتەکانی ئەدەبی منداڵان بە نووسینی چیرۆک و هۆنراوە و پەخشان. بە تایبەتیش لە وانەی "داڕشتن" دا.
١٠ـ قوتابخانەکان دەتوانن چەندین شێواز و ڕێگای تر بگرنەبەر، بۆ گەشەکردنی ئەدەبی منداڵان و ڕۆشنبیریکردنی قوتابیان لە قوتابخانەکانیان دا.
١١ـ بێجگە لە خێزان و لە قوتابخانە، نووسەرانی بواری ئەدەبی منداڵان، گرنگترین فاکتەرن لە داهێنان و گەشەکردن و پێشکەوتنی ئەدەبی منداڵان. لە سایەی نووسەرانی ئەدەبی منداڵان دا، هەموو ژانرە ئەدەبییەکانی منداڵان گەشەدەکەن. وەک تیبینی دەکرێ بەشێکی زۆری نووسەرانی ئەدەبی منداڵان، مامۆستا بوون یا مامۆستان. بە هۆی تێکەڵبوونی راستەوخۆیان بە جیهانی پاک و بێتاوانی منداڵان، زیاتر لە ئارەزوو و نیاز و راز و خەون و هیواکانی منداڵان تێگەیشتوون. بوونە بە ئیلهام بۆ چیرۆک و بە هۆنراوەکانیان. بەڵام ئەمە مەرج نییە. گەلێ کەسێ نووسەرانی بواری ئەدەبی منداڵانی کوردمان هەیە، کە مامۆستا نەبوون و مامۆستا نین. جوانترین هۆنراوە و چیرۆکیان بۆ منداڵانی کوردمان نووسیوون.

ڕەزا شوان
نەرویج: ١٨/ ٥/٢٠٢١